

PRED 200 ROKMI SA NARODIL POLITIK, PRÁVNÍK A HISTORIK BÉLA MARIÁSSY

Patrik DERFIŇÁK

K zaujímavým osobnostiam, ktorých životné osudy i rôzne aktivity nám pomáhajú lepšie porozumieť zložitým udalostiam odohrávajúcim sa v uhorskom prostredí počas druhej polovice 19. storočia, patril Béla Mariássy.¹ Ako príslušník starobylého šľachtického rodu sa narodil 23. októbra 1824 v brzotínskom kaštieli, ktorý Mariássyovci vlastnili už od roku 1377.² Jeho otec Žigmund Mariássy patril k typickým vtedajším predstaviteľom svojho stavu. Neustále klesajúce príjmy zo zdedených majetkov si dopĺňal prácou v stoličnej správe. Najvýznamnejšou funkciou, ktorú počas svojej úradníckej kariéry zastával, bol úrad podžupana Gemerskej stolice.³ Začiatkom roku 1824 sa oženil s Máriou Szepessy, pričom vzápätí sa im narodil ich prvý syn Béla. Vzhľadom na meniace sa pomery, ale i kvôli nadaniu, ktoré chlapec prejavoval, sa mu rodičia usilovali zabezpečiť čo najlepšie vzdelanie. To mu malo umožniť nájsť si neskôr jeho spoločenskému postaveniu primerané zamestnanie. Postupne tak absolvoval pre potomka zámožnej zemianskej rodiny tradičnú prípravu. Ako súkromný študent, s pomocou domácich učiteľov a vychovávateľov, úspešne zmaturoval na gymnáziu v Rožňave. Následne pokračoval v štúdiu filozofie a práva na univerzite v Pešti. Svoje štúdium ukončil zložením všetkých predpísaných skúšok, absolvovaním právnej praxe a nakoniec ako sotva 20-ročný aj získaním doktorátu z právnych disciplín (JUDr.). Tak, ako bolo ešte v tom čase zvykom, v roku 1844 absolvoval cestu po západnej Európe, pričom najviac času strávil vo Francúzsku a Veľkej Británii. Okrem získaných cenných skúseností si zdokonalil aj znalosti cudzích jazykov. Keďže si po návrate domov nenašiel hneď vhodné miesto, začal hospodáriť na rodinnom majetku.

V roku 1846 sa Béla Mariássy oženil. Splnil pritom očakávania, ktoré do neho vkladala rodina. Za manželku si vzal Hermínu Sturmanovú (1828 – 1855). Jej príbuzní síce mali šľachtický titul, no súčasne patrili k úspešným miestnym podnikateľom v železiarskom priemysle. Mladý pár sa usadil v brzotínskom kaštieli, kde sa im postupne narodili traja synovia. Napriek tomu ich spoločný život by sme asi neoznačili ako veľmi šťastný. Prvorodený syn Béla (1847 – 1848) zomrel iba ako

-
- 1 V slovenských publikáciách sa objavuje aj pod menom Vojtech Mariáši. Napr. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. IV. zväzok. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 72. V maďarskom jazyku píše jeho priezvisko Máriássy.
 - 2 Napriek tomu, že ide o osobnosť, ktorá žila relatívne nedávno, ani dobové odborné publikácie nezachytávajú dátum jeho narodenia a úmrtia celkom presne. Ani inak veľmi zaujímavý prehľad uhorskej šľachty zostavený začiatkom 20. storočia nie je v tomto smere dosť dôkladný. V prípade Bélu Mariássyho uvádza ako rok narodenia 1823 a rok úmrtia 1898. Bližšie: *Magyar Nemzetségi zsebkönyv. II. rész: Nemes családok*. Budapest : Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, 1905, s. 436.
 - 3 Príležitostne sa nesprávne uvádza aj ako podžupan Šarišskej stolice. Bližšie: *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. IV. zväzok. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 72.

ročný. Následne sa Béla Mariássy ako kapitán uhorskej domobrany aktívne zapojil do revolučných udalostí rokov 1848/1849. V decembri 1848 sa napríklad zúčastnil bitky s cisárskymi jednotkami, ktorá sa odohrala pri šarišskej obci Budimír. Keď sa po potlačení revolúcie vrátil domov, manželom sa postupne narodili ešte dvaja synovia. Z nich sa dožil dospelosti iba prostredný Manó Mariássy.⁴ Najmladší György zomrel krátko po narodení a po niekoľkých mesiacoch Béla Mariássy stratil aj svoju manželku. Ako 31-ročný sa tak stal vdovcom. Po krátkom čase si našiel novú manželku Annu Ebeczki-Blaskovich (1836 – 1894), dcéru podžupana a neskoršieho župana Hevešskej stolice. Spolu so synom tak odišli z Brzotína. Presťahovali sa do kaštieľa v Bény, nachádzajúcim sa v Peštianskej stolici. Ten zdedila aj s tamojším statkom jeho druhá manželka.

V novom prostredí sa od polovice 50. rokov začal stále výraznejšie angažovať v uhorskom politickom živote. Súčasne ale pracoval aj ako pomerne úspešný právnik. Darilo sa mu a už v roku 1861 ho napríklad ustanovili za sudcu pri budapeštianskom súde. V rovnakom období zaznamenal výrazný úspech aj v politike, keď ho zvolili za poslanca uhorského snemu.⁵ Patril k skupine poslancov zoskupených okolo grófa L. Telekiho, nadväzujúcich na politické názory Lajosa Kossutha. Zasadnutie snemu prebiehalo vo veľmi vypätej atmosfére, keď značný rozruch vyvolala napríklad otázka platenia daní. Väčšina uhorskej šľachty odmietala platiť dane, pričom voči určeným daňovým exekútorom sa prejavovali všeobecné prejavy nespokojnosti. Samotnému Bélovi Mariássymu, ktorý ako politik zaujal v tomto smere principiálny postoj, pre neplatenie daní exekútor zabavil voly. Keď sa ich v Gyöngyösi pokúsil v dražbe predať, predstavitelia mestečka solidárne vyhlásili, že žiadny čestný človek ich nekúpi.⁶

Poslanecký mandát však mal iba krátko, keďže ešte v tom istom roku cisár František Jozef I. nariadil rozpustenie snemu. Situácia na uhorskej politickej scéne začiatkom 60. rokov 19. storočia nebola jednoduchá. Béla Mariássy patril k tým, ktorí ďalej rozvíjali aktivity v rozpore s predstavami viedenskej vlády. Súčasťou tohto jeho snaženia bola tiež zvýšená odborná i publicistická činnosť. Už v prvej polovici 60. rokov sa jeho texty začali objavovať v rôznych časopisoch. Napríklad v rokoch 1862 a 1863 publikoval v časopise *Jövő* (Budúcnosť). V roku 1864 bol v súvislosti s tzv. almášiiovským sprisaháním zatknutý. Do tejto nepríjemnej situácie sa dostal vlastne nedopatrením. Do manželkinho kaštieľa v Bénye pozval viacerých uhorských politikov, aby sa dohodli na ďalšom postupe. On sám bol pritom na strane tých, ktorí odmietali radikálne postupy a riešenia. Po sto dňoch väzenia ho ale pre nedostatok dôkazov museli prepustiť na slobodu.

-
- 4 Manó-Béla Mariássy (1852 – 1881) vyštudoval právo, oženil sa, no svoj krátky život sám ukončil počas pobytu v Budapešti. Možným dôvodom, prečo to urobil boli dlhy, do ktorých sa dostal a kvôli ktorým stratil svoj zdedený statok.
 - 5 GOCSÁNÉ MÓRÓ, Csilla. Egy Barabás-festmény margójárá. Adatok Mariássy Béla (1824 – 1897) élettörténetéhez. In *Studia Comitatusia. Új folyam 2. A Ferenczy Múzeumi Centrum Évkönyve 2015*. Szerkesztő Tyekvicska Árpád. Szentendre : Ferenczy Múzeumi Centrum, 2015, s. 65.
 - 6 MARIÁSSY, Béla. *A szabadelvűség múltja, jelene és jövője*. Győr : Pannónia Nyomda, 1896, s. 232.

Vo voľbách roku 1865 sa opäť pokúsil kandidovať do uhorského snemu, no neuspel. Neodradilo ho to však od ďalších aktivít. Ako osobnosť známa v uhorských vlasteneckých kruhoch sa po rakúsko-uhorskom vyrovnaní roku 1867 opäť dostal do popredia. V roku 1869 sa mu podarilo dostať sa do parlamentu za obvod v Peštianskej stolici.⁷ Podobne ako v roku 1865 prezentoval ako hlavný cieľ svojej politiky postupné osamostatnenie Uhorska, prostredníctvom právne akceptovateľných krokov. Už v roku 1865 načrtnol vo svojom programe tri hlavné úlohy, ktoré chcel presadzovať. Konkrétne sa usiloval napríklad „zabezpečiť samostatnosť krajiny proti všetkým vnútorným i vonkajším protivníkom“. Okrem toho „bolo potrebné právne predpisy, poriadok a šetrnosť zaviesť do fungovania štátu“. Tretím bodom, ktorý mal podľa jeho názoru riešiť uhorský snem nielen v roku 1865, bolo „potvrdenie rovnosti cirkví a zlikvidovanie pozostatkov feudalizmu v Uhorsku“.⁸ Napriek častému a aktívnemu vystupovaniu v uhorskom sneme, v roku 1872 sa mu mandát poslanca vo vlastnom obvode nepodarilo obhájiť. Do značnej miery za to mohla aj jeho povaha. Tá ho nútila k otvoreným a často kritickým vyjadreniam. V rámci jeho domovskej politickej strany sa preto hľadalo vhodné riešenie. Až následná kandidatúra a víťazstvo v jednom zo sedmohradských obvodov mu opäť umožnilo zasadiť sa do parlamentných lavíc.⁹ Po uplynutí svojho posledného mandátu v roku 1875 ale odišiel z politického života. Následne sa venoval predovšetkým odbornej činnosti a publicistike.

Oficiálnym dôvodom, prečo opustil parlamentnú pôdu bola zmena jeho názoru na prácu kolegov poslancov. Otvorene konštatoval, že veľká časť zvolených zástupcov sa ani nezúčastňuje zasadaní. Dokonca sa ani nezdržovali v Pešti a nepracovali na predkladaných legislatívnych záležitostiach. Niektorí z tých, ktorí do snemu prichádzali, sa navyše často správali nevhodne. Na zasadnutiach si skákali do reči, dokonca kričali. Svoje vlastné pôsobenie v uhorskom sneme zhrnul Béla Mariássy nasledovne: „... ja, ktorý som v rokoch 1868 – 1875 na politickom živote sa podieľal ako poslanec, spoznal som ľudí aj pomery, preto už v tom pokračovať nechcem.“

Poslanecké povinnosti si ale vzorne plnil až do roku 1875. V nasledujúcich voľbách už nekandidoval, aj keď vo svojom sedmohradskom volebnom obvode mal opäť šancu na úspech a nový mandát. Uzavretie tejto jeho životnej etapy a celkovo politických aktivít nám umožňuje ich bilancovať. Béla Mariássy z hľadiska svojho politického vývoja za zhruba 15 rokov absolvoval podobne ako značná časť jeho kolegov postupnú premenu. Od aktívnej podpory názorov L. Kossutha pod vplyvom meniacej sa politickej situácie v krajine prešiel pomaly počas rokov k zástancom kompromisu a podpore liberalizmu. V období dualizmu a najmä v posledných rokoch svojho poslaneckého pôsobenia už viac či menej podporoval činnosť uhorskej vlády.

7 Az 1869. április 20-ára összehívott országgyűlés képviselőháza tagjainak betűrendes, ugy városok, megyék, kerületek és székek szerinti név- és lakjegyzéke. Összeállita és kiadja Bojthor Endre. Pest : Nyomatott Legrády Testvéreknél, 1869, s. 56.

8 MARIÁSSY, Béla. *Máriássy Béla követi jelentése*. Pest : Corvina Nyomda, 1872, s. 26.

9 GOCSÁNÉ MÓRÓ, Csilla. Egy Barabás-festmény margójára. Adatok Mariássy Béla (1824 – 1897) élettörténetéhez. In *Studia Comitatus*. Új folyam 2. A Ferenczy Múzeumi Centrum Évkönyve 2015. Szerkesztő Tyekvicska Árpád. Szentendre : Ferenczy Múzeumi Centrum, 2015, s. 68.

Pri bližšom pohľade najmä na osobný život Bélu Mariássyho sa však objavujú aj ďalšie dôvody, prečo mohol odísť z uhorského politického života, kde v polovici 70. rokov určite nepatril medzi neznáme postavy. Jednou z nich bola napríklad skutočnosť, že v roku 1872 utrpel vážne zranenie. Splašené kone prevrátili koč, v ktorom sedel. Dôsledkom nešťastia a zranení, ktoré utrpel bolo, že mu lekári museli amputovať pravú ruku.¹⁰ Ešte vážnejším dôvodom prečo sa Béla Mariássy stiahol do ústrania boli rodinné a finančné problémy. On sám sčasti zdedil a sčasti vyženil viaceré statky. Začiatkom 60. rokov 19. storočia patril k statkárom strednej veľkosti. Mal dosť majetku, aby pri trochu opatrnom hospodárení mohol z ich výnosu celkom spokojne žiť. Problémom bolo, že sa nachádzali vo viacerých uhorských stoličiach a v pomerne veľkých vzdialenostiach od seba. Okrem tradičných majetkov na Spiši mu napríklad patrili pozemky v šarišskej obci Obišovce. Ďalšie statky získal v Hevešskej stolici, v dnešnom Maďarsku. Spravovanie takto roztrúsených a vzdialených majetkov bolo organizačne i časovo náročné. Keďže Béla Mariássy sa aktívne venoval politike, nemal na ich kontrolu čas. Výnosy z nich tak nedosahovali reálne možnosti. Navyše zmena pomerov v poľnohospodárstve, súvisiaca tiež so zrušením poddanstva, kolísaním cien produkcie a nedostatkom lacných pracovných síl, vo všeobecnosti komplikovala hospodárenie na šľachtických statkoch. To ešte viac zhoršili viaceré neúrodné roky a veľká hospodárska kríza v roku 1873.

Politika v tomto období navyše nepredstavovala zdroj finančných príjmov. Išlo skôr o prestížnu záležitosť a možnosť presadzovať svoje názory. Poslanecké diéty sotva postačovali na zabezpečenie ubytovania v hlavnom meste a pokrytie nákladov počas rokovaní snemu. Na druhej strane získanie poslaneckého mandátu nebolo lacnou záležitosťou. Okrem zabezpečenia potrebnej propagácie kandidáta, sformovania voličov tu bola potreba napríklad zabezpečiť aj potrebné pohostenie. Úvery, ktoré musel v takýchto prípadoch Béla Mariássy čerpať pokrýval zmenkami. To bolo z hľadiska požadovaných úrokov i krátkymi lehotami splatnosti dosť nákladnou záležitosťou a odčerpávalo značnú časť výnosov z rodinných majetkov. S pomocou príbuzných by však tieto výdavky pravdepodobne dokázal zvládnuť. Veľké starosti mu ale spôsoboval jeho jediný syn Manó Mariássy. Nie je celkom jasné z čoho pochádzali značné dlhy, ktoré syn musel postupne priznať. Tisíce zlatých dlhu a vysoké úroky, ktoré z nich bolo pod hrozbou exekučného konania potrebné uhrádzať, spôsobovali Bélovi Mariássymu dlhé roky vážne starosti. Situácia dospela dokonca do stavu, že na splatenie zmeniek musel získať prostriedky odpredajom časti svojich majetkov. Dlhodobá komplikovaná finančná situácia viedla k rodinným nezhodám, ktoré nakoniec vyústili do synovho tragického konca.

Rodinné vzťahy Bélu Mariássyho boli určite zaujímavé a z hľadiska historického výskumu môžu predstavovať pozoruhodnú sondu do života pomerne majetnej uhorskej zemianskej rodiny v druhej polovici 19. storočia. Z nášho pohľadu je ale rovnako zaujímavá jeho odborná činnosť v oblasti práva, politického života a histórie. Najvýznamnejším dielom Bélu Mariássyho je nesporne 18 zväzkové dielo *A magyar törvényhozás és Magyarország történelme* (Uhorské zákonodarstvo a dejiny Uhorsko), vydávané postupne v rokoch 1884 – 1893. Vo viac-menej chronologickom

10 SZINNYEI, József. *Magyar írok élete és munkái. Zv. VIII.* Budapest : Hornyánszky Viktor könyvkereskedése, 1902, s. 577.

slede v rámci neho predstavil vývoj právneho systému a najdôležitejšie zákony tak, ako ich od stredoveku postupne zavádzali uhorskí panovníci, resp. ako ich prijímali poslanci na zasadnutiach snemu. I napriek tomu, že z dnešného hľadiska by sme mohli tomuto dielu vyčítať mnoho nedostatkov, napríklad obsahovú a vzhľadom na jednotlivé obdobia rozsahovú nevyváženosť, predstavuje dôležitý náhľad do právnych a politických dejín Uhorska. O tom, ako postupoval autor pri vytváraní rozsiahleho korpusu svedčí skutočnosť, že napríklad v piatom zväzku sa venuje prijímaným zákonom a politickej situácii v období vlády cisárov Františka I. a Ferdinanda V. V desiatom zväzku zase sčasti opísal zahraničnopolitickú situáciu prvej polovice 60. rokov 19. storočia, sčasti zase analyzuje domácu politickú scénu v rovnakom období. Za cenné v tomto prípade možno považovať aj to, že veľká časť textov vznikla práve na základe jeho osobnej skúsenosti z poslaneckého pôsobenia v legislatívnej i politickej oblasti.

K významným prácam, ktoré určite stoja za pozornosť, patrí publikácia *A szabadelvűség multja, jelene és jövője* (Minulosť, súčasnosť a budúcnosť liberalizmu), ktorú vydal v roku 1896. Do istej miery sa stala syntézou vychádzajúcou z jeho predošlých prác a mapuje vývoj i vtedajšiu situáciu liberalizmu ako politického smerovania. I keď s jeho názorom na počiatky uhorského liberalizmu, ktoré kladie už do stredoveku by sme mohli úspešne polemizovať, nepochybne pozoruhodné sú jeho pohľady na tento politický prúd v Uhorsku v druhej polovici 19. storočia. O to viac, že sa stal jeho priamou súčasťou. Za pozornosť iste stoja aj názory zamerané na budúcnosť nielen konkrétnych strán, ale i celkového smerovania domácej uhorskej politiky.

Jednou z oblastí, ktorej venoval veľa času a úsilia, bola finančná situácia Uhorska ako krajiny, ale tiež celkový stav verejných a súkromných financií. Je do istej miery paradoxom, že Béla Mariássy, ktorý nielen ako poslanec a člen finančného výboru v uhorskom parlamente, ale aj uznávaný odborník vypracovával zákony, jednal o rozpočte a vypracovával analýzy, ktoré mali zlepšiť hospodárenie štátu, sám zápasil s vážnymi finančnými problémami. V každom prípade o tejto problematike napísal okrem množstva kratších či dlhších článkov aj rozsiahlejšie dielo nazvané *Pénzügyeinkről* (O našich finančných záležitostiach). V ňom analyzoval nielen aktuálnu finančnú situáciu Uhorska, ale prezentoval jej silné a slabé stránky. Za slabinu napríklad považoval skutočnosť, že „pri výbere daní sa záujmy štátu zle spravujú a z toho vyplýva ich nižší výnos“.¹¹ K zaujímavým a svojim spôsobom na danú dobu veľmi aktuálnym prácam, najmä z pohľadu vidieckeho obyvateľstva, patrí text *Zsidókérdés és uzsora* (Židovská otázka a úžera), ktorú vydal v Budapešti roku 1884. Analyzoval v ňom postavenie židovských podnikateľov najmä pri poskytovaní drobných úverov predovšetkým vidieckemu obyvateľstvu, pričom jeho závery zodpovedali tradičnému dobovému vnímaniu tejto problematiky.

Záver života Béla Mariássy trávil v ústraní, postupne v Győry, Sárváre či na viacerých miestach dnešného východného Slovenska, aby nakoniec 5. októbra 1897 zomrel v Ždani (dnes okres Košice okolie). Uhorské periodiká venovali jeho odchodu už iba malú pozornosť.¹²

11 MARIÁSSY, Béla. *Pénzügyeinkről*. Budapest, a szerző kiadása, 1874. s. 13.

12 Halálóraszok. In *Vasárnapi Ujság*, roč. 44, 1897, č. 42, s. 698.

Použitá literatúra:

- GOCSÁNÉ MÓRÓ, Csilla. Egy Barabás-festmény margójára. Adatok Mariássy Béla (1824 – 1897) élettörténetéhez. In *Studia Comitatusiensia. Új folyam 2. A Ferenczy Múzeumi Centrum Évkönyve 2015*. Szerkesztő Tyekvicska Árpád. Szentendre : Ferenczy Múzeumi Centrum, 2015.
- Magyar Nemzeti zsebkönyv. II. rész: Nemes családok*. Budapest : Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, 1905.
- MARIÁSSY, Béla. *Máriássy Béla követi jelentése*. Pest : Corvina Nyomda, 1872.
- MARIÁSSY, Béla. *Pénzügyeinkről*. Budapest, a szerző kiadása, 1874.
- Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). IV. zväzok*. Martin : Matica slovenská, 1990. ISBN 80-7090-070-9.
- SZINNYEI, József. *Magyar írok élete és munkái. Zv. VIII*. Budapest : Hornyánszky Viktor könyvkereskedése, 1902.